

Denizli İlinde Yorgancılık Sanatı Ve Günümüzdeki Durumu

The Pesent Situation Of Quilt Art In The City Of Denizli

Dr. Gülfizar AKKÖSE

Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sanat ve Tasarım ASD
ORCID: 0000-0002-1869-2741

ÖZET

Yorgan geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemli bir maddi kültür ögesi durumundadır. Yorgancılık sanatı Denizli merkezde Kaleiçi çarşısında ve mahalle aralarındaki atölyelerde ustalar tarafından devam ettirilmektedir. Denizli’de geçmişten günümüze özel günlerde ve günlük kullanım için tek kişilik, çift kişilik, battal boy ve bebek yorganları dikilmektedir. Bunlar pamuk, yün veya elyaf dolguludur. Zamanla el dikimi yorganların yanı sıra hazır yorganların üretilmesi ve ısınma teknolojisinin gelişmesiyle geleneksel yorgan dikimlerinde azalma olmuştur. Ayrıca usta-çırak ilişkisine bağlı olan bu meslekte çırak az yetişmekte ve esnaf grupları içinde yer alan yorgan ustalarının sayısı gittikçe azalmaktadır.

Bu çalışmada, Denizli ili geleneksel yorganların yapımında kullanılan araç-gereçler, yorganların üretim aşamaları, renk, motif, kompozisyon ve desen özellikleri incelenmiş ve yorgancılık sanatının bugünkü durumu ele alınmıştır. Konuyla ilgili literatür taraması yapılmış, Denizli ilindeki yorgan ustalarıyla karşılıklı görüşme yöntemiyle veriler toplanılmış ve fotoğraflar çekilmiştir. Denizli ili geleneksel yorganlarını literatüre kazandırmak ve belgelemek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Denizli, yorgancılık, sanat, kültür, yorgan üretimi.

ABSTRACT

Quilt is an important material culture element today as it was in the past. The art of quilting is continued by masters in the center of Denizli, in the Kaleiçi bazaar and in workshops between the neighborhoods. In Denizli, single, double, double and baby quilts are sewn for special occasions and daily use from past to present. These are cotton, wool or fiber filled. In time, there has been a decrease in traditional quilt sewing with the production of ready-made quilts as well as hand-sewn quilts and the development of warming technology. In addition, in this profession, which depends on the master-apprentice relationship, less apprentices are trained and the number of quilt masters in the tradesmen groups is decreasing.

In this study, the tools and equipment used in the production of traditional quilts in Denizli province, the production stages of the quilts, color, motif, composition and pattern features were examined and the current state of the quilt art was discussed. The literature on the subject was searched, data were collected and photographs were taken with the quilt masters in Denizli province by mutual interview method. It is aimed to bring and document the traditional quilts of Denizli province to the literature.

Key Words: Denizli, quilting, art, culture, quilt production

1. GİRİŞ

Yorgan; insanoğlunun örtünme, doğa şartlarından kendini koruma gibi ihtiyaçlarından doğup, hayatımızda çok sık kullanılan eşya olması ve kullanım yaygınlığından dolayı toplumu yakından ilgilendiren bir kültür ürünü durumundadır (Duvarcı, 2007:511). Türk kültüründe yüzyıllardır

önemli bir yere sahip olan yorganlar, üzerindeki işlemleri ve yüzlük kumaşlarıyla el sanatına dönüşmüştür. Yorganların modelleri, kullanılan malzemeler, insanların yaşantısı ve beğenisine göre çeşitlilik göstermektedir (Ertalay, 2013:8).

Yorgan; eski Türkçede sarmak, örtmek, kuşatmak, kaplamak anlamına gelen ve zamanla *yör* sözcüğünden *yör-gen*, *yör-gen*, *yorgan* olarak türetilmiştir (Eyüpoğlu, 1991:763). Günümüzde *yorgan* sözcüğü; yatakta örtünmek için kullanılan, altı astarlık, üstü yüzlük olmak üzere iki kumaş arasına pamuk, yün, elyaf gibi dolgu malzemesi yerleştirilerek dikilen, yüzeyi desenli yâda düz dikişli olarak yapılan geniş örtü şeklinde tanımlanmaktadır (Duman, 2007:9). İlk yorgan örnekleri göçebe yaşayan Türklerde hayvan derisiyle applike tekniğinde yapılan örtüler ve yünün sıkıştırılmasıyla yapılan keçe türündedir. Gelişen applike tekniğiyle zamanla motif ve desenlerin beraberinde oluşması sağlanmıştır. Doğadaki çeşitli bitkilerden elde edilen boylarla bu yün ve deriler boyanmış, aplikeler renklendirilmiştir. Böylece yorganlar zengin görünümlü ve daha çekici hal almıştır (Yardımcı, 2008:12). Daha sonra Türkler Anadolu'da yerleşik yaşama geçince yorgancılık sanatı Selçuklu ve Osmanlı döneminde geleneksel süsleme sanatlarında önemli bir gelişme göstermiştir. Yerli ve yabancı gezginlerin Osmanlı yaşamına ait notlarından, arşivlerinden, minyatür resimlerinden yorganlarla ilgili belgelere rastlamak mümkündür (Özpulat, 2010:484). Özellikle Osmanlı döneminde, 16. ve 17. yüzyıllarda yorgan yüzlerinde kullanılan kadife, ipek, keten, atlas vb. kumaşlar gümüş teller, altın teller, değerli taşlar ve pullarla işlenerek bezenmiştir (Yardımcı, 2008:12).

Yorgan geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemli bir maddi kültür ögesidir. Anadolu'nun pek çok yöresinde gelin çeyizinde yer alan yorganların işlemleri ve renkleri çeyizi görmeye gelenlerin her zaman ilgi odağı olmuştur (Dişçi, 2014:3). Hatta bu yorganlar her renk üzerine, yoğun motifli bezemeler seçilerek düğünden önce kız evinde düzenlenen törenle kaplanmaktadır (Kömürcü, 2005:4). Sünnet çocukları ile lohusa kadınlarının yorgan ve yastıkları da özenle yapılır. Lohusa yataklarında anne ve bebek için dikilen yorganların renk ve desen yönünden benzerlik göstermesi dikkat çekicidir. Örneklerden anlaşıldığı gibi yorgan toplumsal hayatta önemlidir (Dişçi, 2014:3). Zamanla yorganların üretiminde kullanılan araç-gereçler ve dikiş teknikleri gelişmiş, ürünlerin görselliğine verilen değer artmıştır (Küçük Kurt, 2019:1015). Bunu Anadolu'nun birçok yöresinde kadınlarımız tarafından kırkyamayla yapılmış yorgan yüzü kullanımlarında görebilmekteyiz (Dede, 2010:2).

Yorgancılık sanatının geliştiği ve günümüzde sürdürüldüğü illerden birisi de Denizli ilidir. Yorgancılık mesleği erkek ustalar tarafından Denizli merkezde Kaleiçi çarşısında ve mahalle aralarında atölyelerde sürdürülmektedir. Bu meslek diğer meslekler gibi usta-çırak ilişkisine dayanmaktadır. Eskiden bir çırak kendi başına yorgan dikebilecek duruma gelince kalfalığa geçmiş oluyordu (Türktaş, 2005:16). Günümüzde ise; çırak yetiştirmek azalmış durumdadır. Dolayısıyla esnaf grupları içinde yer alan yorgan ustaların sayısı gittikçe düşmekte ve Denizli merkezde Terziler Odasına bağlı 10 usta bulunmaktadır. Görüşme yapılan ustalar bu mesleği babasından, akrabasından yâda ustasından öğrenmiştir. Ayrıca günümüzde değişen talepler doğrultusunda ustalar yorgan dikimlerinin yanı sıra geçimini sağlayabilmek için yastık, minder, yatak gibi ürünler dikerek kazançlarını sürdürmektedirler.

Araştırmada, Denizli il merkezinde saha çalışması yapılarak yorganlar tespit edilmiştir. Bunların fotoğrafları çekilmiş ve yörede elde dikilen yorganlar incelenmiştir. Ustalarla yapılan karşılıklı görüşmelerle yöresel isimleri, kullanılan araç-gereçler, dikim aşamaları, renk, motif, desen ve kompozisyon özellikleri belirlenmiştir. Ayrıca konuyla ilgili kaynak taraması yapılmıştır. Elde edilen bilgiler, incelenen eserlerin değerlendirilmesi ve Denizli yorgancılık sanatının bugünkü durumu ele alınarak sonuç yazısı yazılmış ve öneriler sunulmuştur.

Bu çalışma, Denizli kültüründeki yorgan sanatını araştırmak, incelemek, yorgan örneklerini belgelemek, günümüzdeki üretim durumunu yer vermek ve bu konuda yapılacak araştırmalara ışık tutmak, yön göstermek açısından önemlidir.

2. DENİZLİ İLİ YORGANCILIĞI

Denizli’de yorganlar eskiden olduğu gibi günümüzde de özel günlerde ve günlük kullanmak için dikilmektedir. Özel günler için dikilenler; bebek yorganı, sünnetlik ve çeyizlik yorganlardır. Bebek yorganları; kız ve erkek bebekler için saten veya pamuklu kumaştan, pamuk dolgu malzemesinden hazırlanmaktadır. Günümüzde müşterinin talebine göre aplike tekniğiyle yapılan bebek yorganları da vardır (Türkgölsün, sözlü görüşme, 2020). (Şekil 1). Çeyizlik yorganlar ise; hem kız ailesi hem oğlan ailesi tarafından yapılmaktadır. Eskiden çeyiz yorganlarının niceliği o çeyizin niteliğiyle ilişkilendirilerek 5-6 adet dikilirken, günümüzde sayısı azalarak 1-2 adet yapılmaktadır. Bunların yüzü saten, kadife, astarı beyaz pamuklu kumaşlardan olup, pamuk veya yün dolgulu, desenli yorganlardır. Bu yorganların yüzünü kapatmamak için kenarları düğmeli, kanaviçeli veya dantelli çarşaflar geçirilmektedir. Ayrıca eskiden çeyizlik yorganlarının yüzü inci, düğme, boncuk gibi malzemelerle süslenirken, günümüzde süsleme yapılmamaktadır. Sünnet yorganlarının dikimi eskiden çok olurken, günümüzde talep edilmemektedir. Sünnet sonrası erkek çeyiz yorganı olarak saklanmaktadır (Uçmaz, sözlü görüşme, 2020).

Şekil 1. Bebek Yorganı ve Çeyizlik Yorgan (Akköse, 2020).

Günlük kullanım için dikilen yorganlar ise; genellikle tek kişilik yâda çift kişilik olarak basma, patiska, poplin gibi pamuklu kumaşlardandır. Basma yorganların yüzü desenli kumaşlardan, astarı pamuklu kumaşlardan hazırlanmaktadır. Ayrıca günümüzde müşterinin isteğine göre yüzü ve astarı aynı olan beyaz pamuklu kumaşlardan yorganlar da dikilmektedir. Bunların içine dolgu malzemesi olarak pamuk az yerleştirilmekte ve baklava, kare şeklinde basit desenler uygulanmaktadır. Dikimi 1 gün sürmektedir. Taşınması kolay, maliyeti uygundur. Günümüzde bu yorganlara talep daha çok olmaktadır. Yörede bunlara *mitil yorgan* yâda *hafif yorgan* denilmektedir (Şekil 2). Mitil yorgan; iki yüzü beyaz kapsız yorgandır (Doğruol, 2013:128). Bu yorganlar nevresim geçirilerek günlük kullanılmaktadır (Gongur, sözlü görüşme, 2020).

Şekil 2. Basma Yorgan ve Hafif (Mitil) Yorgan (Akköse, 2020).

Yorganlar ölçümlerine göre ise; tek kişilik, çift kişilik, battal boy ve bebek yorganları olarak dörde ayrılmaktadır. İçlerine pamuk, yün veya elyaf dolgu malzemeleri kullanılmaktadır.

-Tek kişilik; 150x210 cm, 160x220 ebadında, 2-3 kg dolgu malzemesi,

-Çift kişilik; 190x220 cm, 200x225 cm ebadında, 3-4 kg dolgu malzemesi,

-Battal boy; 220x240 cm ebadında, 3,5-4,5 kg dolgu malzemesi,

-Bebek yorganları; 100x150 cm ebadında, 1-1.5 kg dolgu malzemesinden hazırlanmaktadır.

2.1. Yorgan Üretiminde Kullanılan Araçlar ve Gereçler

Denizli ili yorgan yapımında kullanılan araçlar; hallaç makinesi, dikiş makinesi, dikiş iğnesi, yüksük, mezura, cetvel, kalıp, pergel, makas, terazi, tebeşir, sopa, çırpı ipidir. Kullanılan gereçler ise; dolgu malzemeleri (yün, pamuk, elyaf), dikiş iplikleri, yüzçük ve astarlık kumaşlardır.

Hallaç makinası; yorganını içine koyulacak olan dolgu malzemelerinden pamuk veya yünün kabartılması için kullanılan motorlu makinedir. Malzeme makinadan bir defa geçirilmektedir. Bu makinada yapılan işleme *pamuk atma*, *yün atma* denilmektedir. Bu işlem dikim yerinden ayrı bir yerde yapılmaktadır (Gongur, sözlü görüşme, 2020).

Şekil 3. Hallaç Makinesi (Akköse, 2020).

Dikiş makinesi; yorgan dikiminde astar ve yüzün birleştirilmesinde kullanılmaktadır (Türkgülsün, sözlü görüşme, 2020).

Dikiş iğnesi; çelikten yapılmış, ucu sivri, ince, çeşitli boylarda olup dikiş dikmek içindir (Özkul Gökhan, sözlü görüşme, 2020).

Yüksük; yorgan dikerken parmağı iğneden korumak ve iğnenin itişini kolaylaştırmak için orta parmağa takılmaktadır. Metalden yapılmıştır ve kaymaması için üstüne kumaş parçaları sarılıdır (Gongur, sözlü görüşme, 2020). Yorgan ustaları yüksük olmadan yorgan dikmemektedirler.

Şekil 4. Yüksük (Akköse, 2020).

Mezura; genellikle plastikten yapılan ve 150 cm. uzunluğunda şerit metrelerdir. Kumaşların ölçümü içindir (Türkgülsün, sözlü görüşme, 2020).

Cetvel; yorgan üretim aşamasında kumaş ölçülerinin alınması ve çizgilerin çizilmesinde ahşaptan yapılmış cetveller kullanılmaktadır (Gongur, sözlü görüşme, 2020).

Şekil 5. Cetvel (Akköse, 2020).

Kalıplar; yorganların yüzüne uygulanacak olan bazı desenler için mukavva veya kartondan hazırlanmış kalıplardır (Uçmaz, sözlü görüşme, 2020).

Şekil 6. Kalıplar (Akköse, 2020).

Pergel; yorgan yüzünde desenlerin çiziminde kullanılmaktadır (Uçmaz, sözlü görüşme, 2020).

Tebeşir; yorgan yüzüne yapılacak olan desenin kumaş üzerine çizilmesinde kullanılır (Uçmaz, sözlü görüşme, 2020).

Makas; yorgan dikiminde kumaşları kesmek için büyük boy, metal terzi makasları kullanılmaktadır (Türkgülsün, sözlü görüşme, 2020).

Terazi; dolgu malzemelerinin ağırlığını ölçmek içindir (Özkul Gökhan, sözlü görüşme, 2020).

Sopa; astar ve yüz kumaşlar birleştirildikten sonra içine doldurulan dolgu malzemelerinin vurularak düzgün dağılmasını sağlamak için kullanılan araçtır (Uçmaz, sözlü görüşme, 2020).

Çırpı ipi; yorgan deseni çizilirken hiza almak veya düz çizgi çizmek için kullanılan pamuklu iptir (Uçmaz, sözlü görüşme, 2020).

Yorgan dikiminde kullanılan gereçler; dolgu malzemeleri (yün, pamuk, elyaf), dikiş iplikleri, yüzlük ve astarlık kumaşlardır.

Dolgu Malzemeleri; yorgan dikiminde genellikle yün ve pamuk kullanılırken, günümüzde müşterinin isteğine göre elyaf dolgu malzemesi de kullanılmaktadır (Şekil 7). Elyafta silikon olarak adlandırılan sentetik elyaf kullanılmaktadır. Boncuk elyaf yorgan dikim sırasında kayma oluşturduğundan tercih edilmemektedir. Eskiden Denizli Çal ilçesinde yetiştirilen çal pamuğu yorgan dikiminde kullanılan kaliteli pamuklardandır (Gongur, sözlü görüşme, 2020).

Şekil 7. Pamuk ve Elyaf (Akköse, 2020).

Dikiş iplikleri; her çeşit bez ve mensucatı dikmek yâda dokumak için kullanılan ipek, yün, pamuk, keten gibi iplik yapmaya elverişli maddelerden yapılmış, ipek ipliği, yün ipliği, pamuk ipliği, keten ipliği gibi iplikler dikim aşamasında kullanılmaktadır (Arseven, 1983:806). Denizli’de ustalar dayanıklı ve yorgan yüzüne uygun renkte iplikler seçmektedir.

Yüzlük kumaşlar; yorganın üst kısmında kullanılan kumaşlardır. Denizli’de eskiden yorgan yüzleri ipek, saten, atlas, kadife, basma gibi çeşitli kumaşlardan dikilirken, günümüzde basma, saten veya pamuklu kumaşlar daha çok tercih edilmektedir (Uçmaz, sözlü görüşme, 2020).

Şekil 8. Saten ve Basma Kumaşlar (Akköse, 2020).

Astarlık kumaşlar; yorganın alt kısmına dikilen kumaşlardır. Bunlar genellikle beyaz renkte patiska, poplin gibi pamuklu kumaşlardır (Gongur, sözlü görüşme, 2020).

Şekil 9. Astarlık Kumaşlar (Akköse, 2020).

2.2. Yorgan Dikim Aşamaları

Öncelikle yorgan malzemeleri (dolgu malzemesi, yüzlük ve astarlık kumaş) yorgan ustasından temin edildiği gibi müşteri tarafından da tedarik edilmektedir. Daha sonra yorganın dikileceği boyut, desen ve türü belirlendikten sonra dikim aşaması için hazırlıklar yapılır. İlk olarak kesilen yüz ve astar kumaşı düz makine dikişle birleştirilir. Dolgu malzemesinin doldurulması için 1-1.5

metre kadar açıklık bırakılır. Daha sonra dolgu malzemesi hallaç makinasında bir defa geçirilerek kabartılır (Şekil 10).

Şekil 10. Hallaç Makinesinde Pamuk Atma (Akköse, 2020).

Dikilen kılıfın ters yüzü yere serilir ve üzerine dolgu malzemesi eşit dağıtılarak yerleştirilir. Dikili kısımdan açık kalan kısma doğru kıvrılır ve kılıf çevrilerek dolgu malzemesi içine yerleştirilir. Açıklık elde dikilir ve yorgancı dükkânındaki zeminden yüksek düz tezgâha serilir. Doldurulan malzemenin kılıfa iyice yerleştirilmesi için sopayla vurularak her tarafa eşit dağılması sağlanır. İyi bir yorgan görünümü için bu işlem özenle yapılmaktadır (Şekil 11).

Şekil 11. Dolgu Malzemesinin Yerleştirilmesi (Akköse, 2020).

Bu işlemin ardından yorganın üzerine ağırlık koyularak bir iğne ve orta parmağa takılan yüzükle kenarlardan başlayarak dikdörtgen olacak şekilde dörtkenarı çerçeveleyen 2-3 sıra dikme işlemi yapılır. Yorgan kenarını düzgün göstermek, deseni çevrelemek, dolgu malzemesinin kaymasını önlemek ve yorganı çarşafla düzgün kaplayabilmek için yapılmaktadır. Bu kenar dikişlerinden sonra yorganın yüzüne belirlenen desen tebeşir, pergel, kalıp, cetvel veya çırpı ipiyle çizilir. Tebeşirle çizilmesinin sebebi çabuk silinebilmesi ve iz bırakmaması içindir. Usta yorganı kucağına alarak çizilen desenlerin üzerinden dikiş işlemini yapar (Şekil 12). Dikişler yüz, astar ve dolgu malzemesiyle birlikte bir alt bir üst yapılarak elde oyulgama tekniğiyle dikilmektedir. Yörede bu dikişe *fiske* dikişi denilmektedir. Yorganların dikimi desenin zorluk durumuna 1-4 gün arasında sürmektedir.

Şekil 12. Yorgan Dikiminin Yapılması (Akköse, 2020).

Yorganın dikim işlemi bittikten sonra askılıklara uzunlamasına asılarak yorganın kırışıklıkları giderilmekte ve sergilenmektedir.

2.3. Yorganların Renk, Motif, Kompozisyon ve Desen Özellikleri

Yorganların renk tercihleri kullanılacak yere göre değişmektedir. Bebek yorganları için daha çok pembe, mavi renkler tercih edilirken, çeyizlik için genellikle kırmızı, bordo, yeşil, krem, eflatun, mor gibi renkler tercih edilmektedir. Kompozisyon özelliklerinde; motifler köşe göbek şeklinde yâda sıralamalarla düzenlenerek yapılmaktadır. Sıralamalı kompozisyonlarda bağlantılı sıralamalı, kaydırılmalı sıralamalı, düzgün sıralamalı olarak yerleştirilmektedir.

Denizli’de yorganların motif ve desen özellikleri müşterinin isteğine göre yâda ustanın tercihine bırakılarak hazırlanmaktadır. Ustalar özel günlerde kullanılacak olan yorganlarda hasır örgüsü, menekşeli, tavus kuşu, fiyonk, kavak yaprağı, güneş gibi motifleri uygulayarak en güzel yorganı yapmaya çalışmaktadırlar (Türктаş, 2005:16). Kullanılan bezemeler geçmişte olduğu gibi günümüzde de bitkisel, geometrik, hayvan figürlü ve nesneli desenler uygulanmaktadır. Bunlar yorgan ustası Hasan Kar’ın desen kataloğuna bakılarak, ustanın ustasından öğrenerek yaptığı yâda kendi uyguladığı desen kataloglarından uygulanmaktadır. Bitkisel desenlerde genellikle yaprak, menekşe, lale, ayçiçeği, yonca motifleri kullanılırken, geometrik desenlerde; kare, baklava, üçgen, dikdörtgen, zikzak çizgiler, yıldız, düz çizgi olup hayvan figürlü desenlerde; tavus kuşu, kuş, balık ve bunun yanı sıra fiyonk, güneş, kalp, yelken, yelpaze nesneli desenlerde kullanılmaktadır. Denizli ilinde yorgan ustaları tarafından dikilen bu desenlerden örnekler aşağıda yer almaktadır.

- Bitkisel Desenler

Bitkisel desenli yorgan örneklerinde lale, yonca menekşe, çiçek, yaprak gibi motifler görülmektedir. Bazı yorganda bitkisel ve geometrik desenlerin birlikte kullanıldığı da görülmektedir (Şekil 13).

Şekil 13a. Laleli

b. Göbeği Menekşeli

c. Muz Yapağı

d. Kabak Çiçeği

e. Çiçekli

f. Altın Çerçeve

g . Akasya Çiçeği

h. Kavak Yapağı

- Geometrik Desenler

Bunlarda kare, baklava, üçgen, hasır örgü, parke, yıldız gibi geometrik desenler daha çok uygulanmaktadır. Geometrik desenlerin bazılarında dikiş özelliğinden dolayı çift dikiş kare, üç dikişli baklava gibi adlandırmalar yapılmıştır (Şekil 14). Günümüzde mitil yorganların köşelerinin düzgün olması için daha çok baklava ve kare desenler uygulanmaktadır.

Şekil 14a. Göbeği Baklavalı

b. Çift Dikiş Kare

c. Baklava Dilimi

d. Hasır Örgü

e. Parke

f. Yıldız

g. Baklavalı

- Hayvan Figürlü Desenler

Desenler uygulanan hayvan figürüne göre adlandırılmıştır. Bunlarda genellikle tekli tavus kuşu, çift tavus kuşu, balık gibi modellerin uygulandığı görülmektedir (Şekil 15).

Şekil 15a. Tekli Tavus Kuşu

b. Çift Tavus Kuşu

c. Balıklı

- Nesneli Desenler

Yorganlarda kalp, güneş, fiyonk, yelpaze, yelken, feleğin çarkı vs. kapsayan nesneli desenler uygulanmaktadır (Şekil 16).

Şekil 16a. Kalpli

b. Yelpaze

c. Güneş

d. Kalpler

e. Fiyonk

f. Yelken

g. Feleğin Çarkı

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yorgancılık farklı kültürlerde önemli bir tekstil el sanatı sınıflamasındadır. Bu sanat Anadolu'da yorgancılık ismiyle bilinip, el işçiliğine dayanan tekstil geleneğinde yer almaktadır (Özcan, 2020:9). Denizli ilinde yorgancılık sanatının toplumsal hayatta önemli bir yeri vardır. Burada çeyizlik ve günlük kullanım için yorganlar dikilmektedir. Bunlar ebatlarına göre tek kişilik, çift kişilik, battal boy ve bebek yorganlarıdır. Görüşme yapılan yorgan ustaları genellikle sipariş usulüyle üretim yapmaktadır. Çeyizlik için yapılan yorganların sayısı eskiden 4-5 adet iken, günümüzde 1-2 adettir. Sünnet yorganlarına eskiden çok yapılırken günümüzde talep olmamaktadır. Bunların siparişleri

eskiden yapılacak iş sayısının fazla olması ve desen özelliğinden dolayı 4-5 ay öncesinden alınırken, günümüzde 1-2 ay öncesinden alınmaktadır.

Malzemeler müşteri tarafından yâda usta tarafından tedarik edilmektedir. Yorganlarda daha çok saten, basma, poplin, patiska gibi pamuklu kumaşlar tercih edilmektedir. Günümüzde kadife kumaşların tercihi azalmıştır. Dolgu malzemesi olarak kullanılan yün ve pamuk teri emdiği için sağlık açısından daha çok tercih edilirken, günümüzde bazı insanlar elyafı ucuz ve hafif olduğu için de tercih etmektedir. Bunlar terletme, koku yapma, alerjik durumlara sebep olma gibi olumsuz yönlerinden dolayı sağlık açısından elverişli değildirler.

Yorganlarda bitkisel, geometrik, hayvan figürlü ve nesneli desenler uygulanmaktadır. İsimleri genellikle uygulanan motife göre adlandırılmıştır. Tavus kuşu, karanfil, tavan nakışı, fiyonk gibi yorgan desenleri zor ve daha yoğun olduğundan uygulanması azalmıştır. Deseni yoğun olanların dikimi 3-4 gün sürmektedir. Desenler iğnenin kumaşın altından ve üstünden geçirilerek şekillenmesini sağlayan oyulgama dikişiyle oluşturulmaktadır.

Eskiden yorganlar yüklüklerde yâda sandık üzerine yerleştirilerek muhafaza edilirken, günümüzde yatak dolaplarında saklanmaktadır. Yılda bir kere tersinden asılarak güneşte havalandırılmaktadır. Kullanılmayanlar hurçlar içinde kuru tutularak saklanmaktadır.

Denizli ilinde fabrikasyon yorganların yaygınlaşması ve ısınma teknolojisinin gelişmesiyle dikilen yorgan sayıları azalmıştır. Yorgan ustaları kazancını sağlayabilmek için yorgan dikiminin yanı sıra minder, yastık, pike gibi ek işlere yönelmiştir. Ayrıca bu meslekte geleceğe icra edecek çırak sayısı da zamanla azalmaktadır. Bunu genç nesillere aktarabilmek için kurs, workshop ve benzeri çalışmalar sürekli yapılmalıdır. Yorgancılık sanatının devamlılığını sağlayabilmek için üretilen ürünlere pazar bulunması, valilik, belediye, halk eğitim merkezi, üniversite, ticaret odası, esnaf ve sanatkarlar odası gibi kuruluşlar tarafından festival, fuar, sergi, sempozyum gibi kültürel etkinlikler düzenlenerek yöresel el sanatlarının tanıtılması, kullanılan doğal malzemeler hakkında tüketicilerin bilgilendirilmesi, aileler tarafından yapılacak çeyiz hazırlıklarında el yapımı yorganların tercih edilmesi, çırak ve kalfa yetiştirmek için kursların düzenlenmesi Denizli ilinde yorgancılık sanatının sürdürülebilirliğinde önemli rol oynayacaktır.

KAYNAKÇA

- Arseven, E. (1983). Sanat Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Dede, F. (2010). “Ankara İli Merkez İlçelerinde Geleneksel Yorgancılık Sanatının İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Dişçi, Ö. (2014). “Yorgan Motiflerinin İsimleri”, Acta Turcica, Sayı 1:1-18.
- Doğruol, H. (2013). “Ayaş'ta Yorgancılık”, (Ed. Emine Gürsoy Naskali), Yorgan Kitabı, s.125-140, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Duman, M. (2007). Geleneksel Türk Yorgancılık Sanatı, Heyamola Yayınları, İstanbul.
- Duvarcı, A. (2007). “Kaybolan Bir Kültür Yorgan ve Yorgancılık Halk Bilimsel Bir Yaklaşım”, ICANAS 38. Uluslararası Kongresi, 2 (2):507-516.
- Ertalay, Z. S. (2013). “Türk'lerde Geleneksel Yorgancılık Sanatı ve Günümüzde İstanbul'daki Durumu”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, İstanbul.
- Eyüboğlu, İ. Z. (1991). Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, Sosyal Yayınlar, İstanbul.
- Kömürcü, G. (2005). “Konya İli Yorgan İşçiliğinin Bugünkü Durumu”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, El Sanatları Eğitimi Anasanat Dalı, Konya.

Küçükkurt, Ü. (2019). “Afyonkarahisar Yorganlarının Teknik, Desen ve Kompozisyon Özellikleri”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21(3):1014-1027.

Özcan, A. (2020). “Çanakkale’de Yorgan Sanatının İncelenmesi”, Atlas Journal, 6 (25):1-10.

Özpulat, F. (2010). "Çeyiz Geleneğinde Yorgan", IV. Uluslararası Türk Kültür ve Sanatları Kongresi, Konya.

Türktaş, M. (2005). “Denizli’de Yorgancılık”, Geçmişten Günümüze Denizli Yerel Tarih ve Kültür Dergisi, 6:15-17.

Yardımcı, N. (2008). “Ankara El İşi Yorganları Üzerine Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.

Kaynak Kişiler

Gongur, A. (2020). Yorgan Ustası, Sözlü Görüşme, Denizli.

Türkgülsün, T. (2020). Yorgan Ustası, Sözlü Görüşme, Denizli.

Uçmaz, V. (2020). Yorgan Ustası, Sözlü Görüşme, Denizli.

Özkul Gökhan, Z. (2020). Yorgan Usta Öğreticisi, Halk Eğitim Merkezi, Denizli.

Fotoğraf Çekimleri

Akköse, G. (2020). Denizli ilinde yapılan görüşmelerde çekilen fotoğraflar.